

Глобалізація як закономірність розвитку сучасної економіки України

У статті проаналізовано вплив процесу глобалізації на стан національної економіки України. Висвітлюються питання позитивних і негативних сторін глобалізації економіки України. Розглядаються програми щодо поліпшення конкурентоспроможності економіки України в процесі всесвітньої глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, зовнішньоекономічна діяльність, інтеграція, торгівля.

Вступ

Процес глобалізації є однією з найактуальніших проблем на сьогодні оскільки характеризує стан і розвиток сучасної економічної системи. Все більш гострим стає питання розвитку країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються, бо негативні наслідки глобалізації відбиваються на них найбільше.

Вивчення процесу глобалізації має важливе теоретичне і практичне значення оскільки ставить економіку в нові умови, змінює вектор її розвитку.

Формування і розвиток ринкової економіки в Україні диктує необхідність встановлення тісніших взаємовигідних зв'язків з іншими державами, активно включитися в процеси міжнародної економічної інтеграції і глобалізації. Також необхідним є проведення такої міжнародної та внутрішньої політики, яка дозволить уникнути чи зменшити рівень негативного впливу глобалізаційних процесів на національну економіку країни.

Дане питання висвітлюють у працях такі вчені: Боринець С.Я., Дахно І.І., Філіпенко А.С., Вергун В.А., Бураківський І.В., Ломакіна В.К. та ін.

Мета і завдання дослідження

Метою роботи є дослідження впливу процесу глобалізації на стан національної економіки України та визначення основних напрямів стратегії розвитку економіки.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити сутність процесу глобалізації, його позитивні та негативні наслідки для національних економік;
- визначити основні напрями розвитку економічної політики країн;
- зробити висновки що до розробки стратегії розвитку національної економіки України за умов глобалізації.

Предметом дослідження був процес світової глобалізації, його сутність та особливості для України.

Об'єктом дослідження були наслідки світової глобалізації для України та основні напрями формування стратегії розвитку національної економіки України.

Косик Ярослав Володимирович, студент факультету економіки та менеджменту Сумського державного університету, Чигрин Олена Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки Сумського державного університету.

Результати дослідження

У 80-90-х роках ХХ ст. у світовому господарстві відбулася подія надзвичайного значення – держави з командно-адміністративною системою почали ринкове реформування економіки. Ця обставина дозволила об'єднати посткомуністичні країни в групу держав з перехідними економічними системами, куди включаються 28 держав із населенням, що перевищує 300 млн. людей.

Характерна особливість країн, що переходять до сучасної ринкової економіки, яку вони успадкували від командно-адміністративної системи, полягає у деформованому розвитку їх промисловості, диспропорції у співвідношенні виробництва засобів виробництва й товарів широкого вжитку. Це призвело не тільки до неузгодженості окремих секторів економіки, але й до фактичної стагнації таких галузей, як сільське господарство, легка та харчова промисловість, значного відставання науково-технічного розвитку від рівня передових країн світу.

Як свідчать дані табл. 1, зазначена група країн, маючи населення у 2,4 рази менше, ніж у розвинених країнах світу, виробляє ВВП менше у 8,8 рази. А частка перехідних країн у світовому експорті товарів та послуг менша у 15,6 рази, що свідчить про незначний ступінь інтегрованості у світове господарство.

Таблиця 1 – Частка країн у світовому ВВП, загальному експорті та населенні у 2009 р.

Групи країн	Кількість країн	ВВП, %	Експорт товарів та послуг, %	Населення, %
Високорозвинені країни	92	55,7	74,8	15,4
Країни, що розвиваються	125	38,1	20,3	78,2
Транзитивні країни	28	6,3	4,8	6,4

Слід зауважити, що перехідні країни не є однорідними. Серед них вирізняються три групи держав із різними можливостями участі у глобальних процесах.

У першу групу входять Латвія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія, де склалися сприятливі умови для швидкого завершення перехідного етапу. Незважаючи на суперечності та труднощі перехідного періоду, у цих країнах з 1994 р. почалось економічне зростання. В Естонії, Литві падіння економіки припинилося у 1995 р. Саме ці держави стали першими претендентами на вступ до в якій відбувся у травні 2004 р. У цих країнах зберігаються високі тем: економічного зростання, динаміка прямих іноземних інвестицій, зростання частки наукомісткого сучасного обладнання для розвитку: інноваційних процесів.

Друга група країн із перехідною економікою представлена балканськими державами, які не мали розвинутої промисловості. Крім то воєнні події, що відбувалися на їх території, не могли не позначити на стані економіки й створенні передумов до включення у процес глобалізації. Проте балканські країни в умовах командно-адміністративні системи у значних масштабах зберегли приватний сектор. Ця обставина значно прискорила процес ринкових перетворень і час виходу з економічної кризи. Перехід до зростання ВВП у них починається з 1998 у Румунії — з 1999 р. Зазначені обставини обумовили гальмування входження цих країн у єдиний європейський простір.

До третьої групи перехідних країн увійшли республіки колишнього СРСР за винятком країн Прибалтики. Оскільки режиму, який би відповідав сучасним критеріям ринкової демократії, не знала і дореволюційна Росія, то завдання розбудови ринкової економіки в цьому регіоні виявилось виключно важким. Особливе посідає Китай, ринкові перетворення почалися наприкінці 70-х років. Неоднорідність соціально-економічного та історичного розвитку зазначених країн викликали застосування ними різних моделей включення до процесу економічної глобалізації.

Слід зазначити, що, на відміну від розвинених економік світу, в перехідних суспільствах механізми ефективного державного впливу на економічні процеси перебувають у стані формування. Найголовнішою проблемою є відсутність усталеної системи консолідації інтересів, яка в розвинених країнах існує у вигляді «симбіозу» промислового, торговельного та фінансового капіталів, розвинутої системи ринків, кредиту фінансових, бюджетно-податкових та інших відносин, розвинутої нормативно-правової бази.

Між тим, здійснення активних заходів трансформаційної політики є об'єктивною вимогою сучасного етапу перехідних процесів. Відтак дієвість економічної політики полягатиме у здійсненні заходів, які забезпечують мінімізацію підстав для конфлікту інтересів при максимумі безпосередньої зацікавленості провідних економічних груп у реалізації запропонованої державою стратегії економічного зростання.

Зазначені проблеми є актуальними і для України, яка належить до третьої групи постсоціалістичних країн. Особливості історичного розвитку України, структура економіки обумовили довготривалу кризу у ході ринкової реформації. Скорочення виробництва позначилось на рівні добробуту населення. Відбулось значне скорочення рівня споживання та нерівномірність розподілу доходів.

Заданими національної статистики, Україна за рівнем ВВП на душу населення відстає від Болгарії й Білорусі у 1,7 разу, від Румунії й Росії — 2,2-2,3 разу, Польщі й Словенії — в 4,6 рази, від Австрії, Франції, Німеччини — в 30 разів, Швейцарії — в 43 рази.

Такий досить тяжкий стан економіки є результатом дії цілої низки факторів, найголовніші з них такі: майже повна зношеність обладнання в усіх галузях економіки, нерациональна сировинна й напівфабрикат-на структура промисловості країни, тяжкі наслідки Чорнобильської катастрофи, психологічна неготовність певних груп населення до умов життя в іншій економічній системі. Але найголовніший чинник — це якість здійснення трансформаційних перетворень у країні. Після тривалого падіння макроекономічних показників Україна тільки у 2000 р. почала виходити з кризового стану.

За розвитком зовнішньоекономічних зв'язків Україна поступається навіть країнам другої групи. Згідно з доповіддю «Україна ЄС: на шляху чотирьох свобод», підготовленою консультативною компанією АНТ Consulting Group, інтеграційний потенціал України обмежується певними факторами. Перешкодою для членства в ЄС є різні рівні економічного розвитку України та європейських країн. Рівень життя українців становить 15% від середнього показника по ЄС. Крім того, мізерною є частка України в зовнішній торгівлі — усього 0,4%. З більшістю країн торговельні відносини є незначними. Прямих іноземних інвестицій на душу населення припадає лише два відсотки від середнього рівня по ЄС.

Однак Україна вже зараз має економічні передумови для активізації міжнародних економічних зв'язків. Держава займає велику територію на південному сході Європи, має вихід до Азовського та Чорного морів, розташована на перетині торговельних шляхів: із півночі Європи на південь на азійський й африканський континенти, в арабський світ, а також із заходу з країн Європейського співтовариства на схід у країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Маючи територію, площа якої не перевищує 0,4% світової, і населення на рівні 0,8% від загальної кількості населення планети, Україна виробляє майже 5% світової мінеральної сировини та продукції її переробки. В надрах України зосереджено 30% запасів залізних руд, 75% — марганцю, 90% — кристалічного графіту, більша частина світових покладів титану й цирконію. На території України є значні ресурси рідкоземельних металів, що використовуються для виробництва нових матеріалів із

наперед заданими властивостями.

Таким чином, із геополітичної точки зору економічний, технологічний та науковий потенціал України можна порівняти з Росією, Німеччиною, Францією й Великою Британією. Усе це дозволяє нашій державі активно брати участь у міжнародному поділі праці, розвивати світові господарські зв'язки.

На сьогодні Україна є членом понад 40 міжнародних організацій, зокрема ООН, СНД, Рада Європи, ВТО та ін. Стратегічними напрямками інтеграції є вступ до ЄС, формування більш тісних взаємовідносин з НАТО.

Основна увага на шляху євроінтеграції України має бути відведена розробці та реалізації стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на ринку ЄС з відповідними умовами та етапами підготовки внутрішнього економічного середовища до європейських вимог, а саме: досягнення європейського рівня продуктивності праці, прибутковості виробництва, заробітної плати тощо.

Розуміючи важливість цієї проблеми, Уряд України прийняв Програму діяльності Кабінету Міністрів «Єдність, конкурентоспроможність, нова якість життя (Конкурентна Україна)» до 2011 року, в якій зазначено, що «вирішення нагальних проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру, забезпечення дотримання принципів демократії, прав і свобод громадян, підвищення добробуту населення і міжнародного авторитету України, побудова сильної конкурентоспроможної європейської країни є основними засадами державної політики Уряду України на найближчу перспективу». Як підкреслено в документі, «конкурентна економіка – це економіка, яка спроможна виробляти товари та послуги, що є конкурентними на європейському та світових ринках, з використанням конкурентних переваг, наявних мотиваційних механізмів до розвитку та конкурентної робочої сили»

У період до 2011 р. відповідно до цієї Програми в Україні повинно бути забезпечене стійке економічне зростання, істотне підвищення рівня добробуту українського народу, зокрема: щорічне реальне зростання валового внутрішнього продукту на рівні 6% та подвоєння за 5 років його номінальних обсягів за умови збереження незначних темпів інфляції; формування інвестиційного потенціалу економіки – частка валового нагромадження основного капіталу у структурі валового внутрішнього продукту становитиме не менш 25% в середньому за рік; зростання валового нагромадження основного капіталу в середньому за рік на 12%; зростання експорту товарів та послуг на 9–10% щорічно за умов зростання частки інноваційного продукту; зростання реальної заробітної плати в середньому за рік на 10%; збереження стабільності національної валюти; зниження енергоємності національного продукту до середньоєвропейського рівня.

Для успішної інтеграції України у європейський економічний простір варто наближати основні критерії власного розвитку до стандартів ЄС. Основою стратегії економічного та соціального розвитку на середньострокову перспективу має стати створення реальних передумов вирішення основного геополітичного завдання України – інтеграції до ЄС, що передбачає, в першу чергу, інституційні перетворення та реформи в соціально-економічній сфері.

Згідно з указом президента України про «Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» можна виділити основні напрями стратегії розвитку України.

Необхідним є зміцнення ресурсного потенціалу регіонів та підвищення їхньої конкурентоспроможності, забезпечення всебічного розвитку людського потенціалу та реалізація інноваційної політики в регіонах.

Головними пріоритетами розвитку виробничо-економічного потенціалу мають бути

розбудова виробничої, транспортної й ринкової інфраструктур, сприяння розвитку підприємництва.

Стратегічним напрямом є удосконалення механізмів управління регіональним розвитком. Необхідно створити дієву систему інституцій, які б мали можливість працювати на забезпечення сталого розвитку окремих територій, узгоджувати свою діяльність з іншими організаційними структурами. Існуючі в Україні агентства регіонального розвитку – це потенційна база вдосконалення інфраструктури регіонального розвитку. Регіональні агентства розвитку мають на меті вирішення завдань поліпшення умов використання передових інноваційних технологій, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, розширення залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для регіонального розвитку, вдосконалення підготовки та перепідготовки відповідних фахівців з проблем регіонального розвитку.

Одним з пріоритетних напрямів є підтримка регіонів що повільно розвиваються. Стратегічною метою подолання диспропорцій у розвитку регіонів є створення ефективної системи міжбюджетних відносин, їхнє узгодження із загальною логікою змін на регіональному та місцевому рівнях, а також із пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку України. Досягнення стратегічної мети передбачає удосконалення нормативно-законодавчої бази, прискорення адміністративно-територіальної реформи.

Темпи розвитку транскордонного співробітництва сьогодні та активного залучення до нього центрально- і східноєвропейських держав, свідчать про відставання України в цій сфері. Це вимагає здійснення цілісної загальнодержавної політики, яка має бути підкріплена відповідною правовою базою, а також зусиллями всіх зацікавлених сторін як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

Стратегічним завданням реформування транскордонного співробітництва має стати ефективне використання природно-ресурсного, демографічного, виробничого і науково-технічного потенціалів регіонів з метою вирішення питань комплексного розвитку територій.

Необхідним є реформування адміністративно територіального устрою, приведення її у відповідність до Конституції України та критеріїв ЄС, що з урахуванням національного та кращого міжнародного досвіду дозволить оптимізувати систему адміністративно-територіального устрою України, сприятиме укрупненню адміністративно-територіальних одиниць, підвищенню на цій основі рівня соціально-економічного розвитку країни, ефективності управління територіями, зниженню витрат на утримання державних органів та органів місцевого самоврядування, а також поліпшенню якості надання послуг населенню на рівні загальнодержавних соціальних стандартів, незалежно від місця проживання.

Підводячи підсумок можна сказати, що в Україні як країні з перехідною економікою держава виконує роль регулювальника, сприяє усуненню або пом'якшенню негативних ефектів в умовах процесу глобалізації. Методами державного регулювання необхідно впливати на діяльність ТНК, імпорт, створити сприятливі умови для інвестування.

Необхідним для України на даному етапі є: захист внутрішнього ринку, шляхом податкової політики; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника, шляхом стимуляції розвитку науково-технологічного і виробничого національних секторів; поліпшення інвестиційного клімату; контроль над трудовою міграцією, шляхом збільшення привабливості праці на вітчизняному ринку; активна співпраця зі світовими організаціями.

Висновки

В ході дослідження було з'ясовано, що сьогодні в світі та в Україні зокрема, стрімко

розвиваються процеси світової економічної глобалізації та інтеграції. Для цих процесів є характерним вільна торгівля, вільний рух капіталу, зниження податків на прибуток підприємств, простота переміщення галузей промисловості між різними державами на користь зменшення витрат на працю і природні ресурси та інше.

Глобалізаційні процеси мають свої позитивні та негативні наслідки, які віддзеркалюються по різному на країнах світу в залежності від стану їх економічного розвитку. Тому необхідним є створення стратегій розвитку національних економік, що відповідали б умовам глобалізації. Загальними напрямками таких стратегій повинні стати політика протекціонізму та підтримки національного виробника, ефективна міжнародна політика, державний вплив на розподіл ресурсів та прибутку між галузями виробництва, підтримка соціальних галузей, контроль за діяльністю ТНК, ефективна антимонопольна політика.

Україна сьогодні постала перед необхідністю розробки оптимальної стратегії розвитку національної економіки, моделі участі в світовому глобалізаційному процесі.

Першочерговими проблемами є реформування структури національного виробництва, інституціональної структури економіки, підвищення конкурентоспроможності національних товарів та послуг на міжнародному ринку, покращання інвестиційного клімату, реформування податкової політики, наблизення критеріїв розвитку до європейських стандартів.

Вирішення цих проблем повинно вивести Україну на новий рівень економічного розвитку, зміцнити зв'язки з країнами світу та розкрити перспективи до участі в основних світових організаціях.

1. Указ Президента України «Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» від 28 квітня 2004 року № 493/2004 – Офіційний сайт ВРУ – <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. *Україна в глобалізованому світі* : зб. наук. праць / НАН України. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – 176 с.
3. *Кривобок В. Ю.* Економічні проблеми розвитку України за умов глобалізації / В. Ю. Кривобок // Управління розвитком, 2006. – № 5. – С. 11.
4. *Стукало Н. В.* Деякі аспекти формування фінансової політики України в умовах глобалізації / Н. В. Стукало // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 30–32.
5. *Зянько В.* Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив / В. Зянько // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 148–160.
6. *Макуха С. М.* Україна в міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації / С. М. Макуха. – Харків : Легас, 2003. – 352 с.

Отримано 20.09.2010 р.

Я.В. Косык, Е.Ю. Чигрин

Глобализация как закономерность развития современной экономики Украины

В статье проанализировано влияние процесса глобализации на состояние национальной экономики Украины. Освещаются вопросы позитивных и негативных сторон глобализации экономики Украины. Рассматриваются программы по улучшению конкурентоспособности экономики Украины в процессе всемирной глобализации.

Ключевые слова: глобализация, внешнеэкономическая деятельность, интеграция, торговля.

Y.V. Kosyк, O.Y. Chyhryn

Globalization as the pattern of modern economic development of Ukraine

The article analyzes the impact of globalization on the national economic of Ukraine. Problems of positive and negative aspects of globalization of economy of Ukraine are illuminated. We consider a program to improve the competitiveness of Ukrainian economy in the globalized world.

Keywords: globalization, foreign economic activity, integration, trade.